

See on poliitiline tule, milleni Harry Smith jõudis. Kuid näidendis pole mitte ainult poliitikat. Temas on ka äärmise teravusega seatud küsimus isiksusest, tema individuaalsusest, seatud küsimus inimesest, inimese õigusest olla nimelt inimene.

Harry Smith uskus õpetusse, et USA on individualismi maa, et ta selle poolest ongi tugev, et jätab igale inimesele võimaluse valida omaenda tee, mõelda nii, nagu keegi tahab, kirjutada seda, mida keegi mõtleb. Eks just seda reklaamigi ameerika kodanlik ajakirjandus USA ühiskonnasüsteemi tähtsaima joonega, kapitalismi kõrge väärtusena. Selles olevatki, kodanlike ideoloogide sõnade järgi, „ameerikanismi“ olemus.

Just see paljastubki näidendis valena. Harry Smith, väga andekas ajakirjanik, kaugel kommunismist, kel pole kindlaid poliitilisi veendumusi, jõuab oma esimesele kindlale veendumusele. Elu ise veenab teda, et õigust individuaalsusele, õigust isiksusele omavad vaid need, kellele kuulub ajaleht, see uudiste ja arvamusvabrik. Ja et temal kui Macphersoni palgasulasel pole mingit õigust olla selline, nagu ta tahaks olla.

Kuid mitte ainult temalt üksi pole võetud õigus isiksusele, oma arvamisele. Meie eest möödub üksteise järel rida ajakirjanikke. Nad on erinevad nimedelt, riietuselt, mõninga isiklikult kalduvustelt, detailidelt. Kuid üks on neis ühine: kõigil neil puudub individuaalsus, kõik nad on isikupäratud, standardised.

Igahel neist olid kunagi omad vaated, omad veendumused. Nooruses tundsid nad endid inimestena ja uskusid, et nendele kui „ameeriklastele“ on kõik teed lahti. Kuid kõik nad on nüüd täis tühjust, nagu väljapigistatud sidrunid, ajalehesõna konvejeri külge koidetud palgasulased. Nii defineeribki oma olukorda Preston, välisõsakonna toimetaja Macphersoni lehe juures.

„Lõppude lõpuks pole ma Macphersonile rohkem kui tööline konvejeri ääres. Eile keerasin ma vasakut rattast, täna aga käskis ta mul kruvida paremat.“

Preston lausub seda ükskõiksest. Tema on oma olukorraga harjunud. Talle on ükskõik, kas leht kõneleb Nõukogude Liidu kohta tõtt või valet. Isiklikult eelistaks ta kirjutada tõtt, kuid ta ei näe mingit austust selles, kui levitab teadlikku nõukogudevastast laimu.

Reporter Hardy, kes koostab skandaalide kroonikat, on muudetud täiesti isikupäratuks, muudetud isikupäratuks sellise astmeni, et on kaotanud sarnasuse inimesega. Ta on läbinisti müüdiv. Ta on seevõrra müüdiv, et on teistele yastik. Ta on andetu, närune ja on ammu kaotanud igasuguse inimväärikuse tunde.

Murphy töötab Hearsti juures. Tema tunneb oma patrooni, oma ajalehe hinda. Ta oli andekas, tema sulge hinnati. Aga ka tema müüs oma isiksuse, oma õiguse mõelda, ja kirjutada enda valikul. Kapitalism või kommunism? Temale on ükskõik, ainult kui temale maksetakse ja antakse võimalus nädalas 75 dollarit maha prassida.

Kaunis ja tark Jessie, kes unistab isiklikult õnnest, oma perekonnast, oma lastest, on demoraliseerunud ja saanud isikupäratuks üldise müüdiva atmosfääris. Aus elu ei õnnestunud. Talle oleks õnn naeratanud — ta armastas Harry Smithi, ta nägi täitumas oma unistust oma kodust, oma aiast... Kuid elu seadis ta valiku ette: kas säilitada isiklik

Ameerika kodanlik ajakirjandus laimab Nõukogude Liitu, nagu oleksid inimesed siin isikupäratud, nagu oleks kommunism individuaalseteloomude arenemisele vaenulik, nagu mõtleksid Nõukogude maal kõik ühe šabloni järgi... Kuid nõukogude kirjanik pörkas esmakordselt kokku mõtte šablooniga, standardtunnega, isikupäratu inimesega, kui ta viibis USA-s. Muidugi tundis ta seda kirjanusest, ameerika oma raamatust. Kuid nüüd nägi ta seda omaenda silmaga. Ta sai teada, kuidas hülgaslik kapitalistlik rull triigib lame-daks inimhinged, kuidas ta viib kõik ühe nimetaja alla, millise põlgusega võimumehed Ameerikas inimesesse, tema õigustesse vabale mõttele, sõltumatule ja ausale sõnale suhtuvad. Nõukogude kirjanik veendus selles, millist ohtu see kujutab demokraatiale USA-s ja kogu maailmas. Ta uuris nõukogudevastase laimu allikaid USA-s ja avastas, et Nõukogude Liidu kallale ässitamine on vahendiks demokraatia hävitamiseks Ameerikas endas ja kõikjal seal, kus Macphersonid kindlustavad oma võimu, ameerika imperialismi võimu.

Vene kirjanik kirjutab oma näidendi vene keeles, vene kirjanusele traditsioonilise peenetundelisusega inimese, tema solvamiste, tema alandamiste vastu. Näidend on läbi imbutatud soojast sümpaatia tundest koormatud ja rõhutat kapitaliorjade vastu. Kõige tülinorivam kriitik ei leia näidendis vaenulikkust ameerika inimeste vastu.

Nende keskel on demokraatia vaenlasi ja autuid inimesi. Kui Simonovi näidend oleks ainult poliitiliseks pamfletiks, ainult „propagandaks“, oleks ta sellega ka piirdunud. Meie ei vaata Murphy või Hardy hinge põhja, kui paljastame nende järjekordse laimu meie vastu. Meie ei tõmba piirjoont Hearsti ja nende vahele, peremeeste ja palgaorjade vahele. Kuid kunstnik Simonov ei piirdu palja tutvusega ameerika ajakirjanikega, kui nad tegelevad oma tööga. millele au, õigus ja demokraatia on võrad. Ta soetab nendega intiimsema tutvuse, ta näitab neid, kui nad on kodus, kui nad ei tunne endil Macphersoni või Huldil uurivat pilku, kui nad kõnelevad „südamelt“ ja kui viski on nende keelepaelad lahti päästnud. Ja siis selgub, et kõigi kodanlike ajakirjanike ja nende peremeeste vahele võib vabalt tõmmata võrdusmärgi. Hearsti palgasulased teavad, millise põlgusega nende peremees neisse suhtub. Võib-olla taipab Hearstki, kuidas teda paljud tema alandlikud orjad vihkavad ja neavad. Ameerika ajakirjanduse isandad ja nende orjad tunnevad ühevõrra hästi nõnda nimetatud „vaba ajakirjanduse“ hinda USA-s. See on sildiks nende äriettevõttele.

„Vene küsimuse“ lavastamine Leninliku Kommunistliku Noorsooühingu teatris on tõetruu ja eluline. Teater näitas veel kord oma sidet eluga, oskust kiiresti reageerida kaasaja tähtsamale küsimustele, oma kunstimaitset lavastuses ja tõsiste probleemide lahendamisel. Lavale pole mitte poliitiline skeem, vaid elav, tõetruu pilt. Näidatakse neid, keda nimetatakse sõjaohutajaks. Näidatakse ka väikeste inimeste draamat, kellelt on võetud isikupära. Üksiku inimese saatuse taga avanevad selles märkimisväärses näidendis rahvaste saatused — selles seisneb näidendi kaalukus. On püstitatud kaasaja kõige tähtsamad, kõige aktuaalsemad küsimused. Näidend tungib sügavalt inimeste mõtteisse ja tundeisse ja need inimesed muutuvad meile arusaadavaks.

Kaks kuud on autoril kõige tähtsam

koik oleksid jurgused. Huldil mängib B. Plotnikov, mängib nii, et temas lurjus, kadekops, karjariist on tunda. Kuid tema Huldil pole tunda endist ametiühingutegelest, pole seda joont, mis tähistaks Huldil mitte lihtsalt kui lurjust, vaid ka kui ameerika poliitikategelast-fašisti.

Näidendi keskseks kujukaks on Harry Smith. Teda mängib A. Pelevin. Autori käsitluses on Harry lihtne tagasihoidlik ameerika ajakirjanik, kellele seni andekus on asendanud kõik, nii printsibiid kui moraali. Ta ei valetanud, sest selleks polnud tarvidust. Ta kirjutab seda, mida nägi pikemalt poliitiliste nähtuste üle järele mõlemata. Ta oli näinud omaenda silmadega Gžatski ja Stalingradi all, kuidas vene inimesed võitlesid ja surid. Vene rahvas meeldis talle, ta kirjutab vene inimestest lihtsalt ja siiralt, ja see meeldis luigejale. Ja sõjaajal trükkis Macpherson meelsasti tema kirjutisi.

Ent sõda lõppes ja maailm muutus kuidagi komplitseeritumaks. Harry Smithilt nõutakse, et ta ei kirjutaks seda, mis ta mõtleb. Miks? Alguks ta ei taipa seda. Ta ei taha nii kirjutada, nagu mõtlevad teised. Ta tahab kirjutada nii, nagu ta ise mõtleb. Kuid see osutub talle äkki võimatuks. Tema pole muutunud, ta on niisama andekas, niisama hurmav, sõbrad armastavad teda, Macpherson kohtleb teda sõbralikult.

Tema ees avaneb tõde. Väljaandjad vajavad Nõukogude Liidu kohta valet. Seda nõuab Wall Streeti poliitika. Kõik Smithi sõbrad valetavad. Temagi peaks enda maha salgama... Aga vana laul demokraatiast Ameerikas, isikuvabadusest, sõnaõigusest? Juba poliitikale ja parteidele mõtlemata tõstab Harry Smith oma isikuvabaduse, oma inimväärsuse nimel mässu. Ta hakkas taipama, et poliitilise muretuse aeg on möödas, et tuleb valida tee...

Smith pole näidendi lõpus enam see, nagu teda nägime esimeses pildis. Ta on saanud teiseks inimeseks. Lõpu eel peab temas tunduma suurt jõudu. Seda kirkamini peavad kostma tema sõnad kahest Ameerikast.

Kõige komplitseeritum osa on Jessie oma, keda mängib V. Serova. Näitlejannal tuleb ühes kujus anda niihästi kogunud noort ameerikatari, kes on läbi teinud kõik eluraskused, „vana patust“, nagu ta end ise nimetab, kes saab armastusest kõnelda vaid küüniliselt, kui ka esmakordselt armunud naise siirast sügavat tunnet, kes usub, et temalegi võib veel õnn naeratada. Ta on samal määral printsipiitu nagu Hardy. Ta on valmis ennast kodanliku mugavuse eest müüma. Ta reedab Harry Smithi, hülgab ta, kui see vajab sõpra... Ja samal ajal armastab ta teda ometi õrnalt, tal on temast kahju. Kuidas saab nõukogude näitlejanna mängida nõukogude elule nii võrast osa?

Näitlejannal V. Seroval õnnestus anda kaasakiskuv kuju armastavast naisest. Kõik, mida on Jessies paremat, on edasi antud hästi, õigesti, pehmete joontega. Vaataja andestab talle meelsasti selle tumeda, mis oli tema elus. Ta on valmis koos Harry Smithiga uskuma, et Jessie on võimeline armastuse nimel katkestama vahekorra kogu selle maailmaga, kus kõiki tundeid hinnatakse dollaritega. Kuid tegelikult pole Jessie selline ja seda tuleb väljendada tema käitumises juba enne seda, kui ta lahkub Harry Smithist.

Näidendi on lavastanud S. Birman temale omase meisterlikkuse ning maitsega. Me ei tea, kas „ameerika stiilist“ kõigis detailides on kinni